

ABSTRAKT

Předložená disertační práce zkoumá princip přednosti evropského práva primárně z právně-teoretického hlediska. Poukazuje na různé přístupy k principu přednosti a analyzuje argumenty, o které se tyto přístupy opírají.

První části práce je věnována zkoumání principu přednosti z hlediska jeho právního základu. V literatuře jsou nejčastěji uváděny zakládající smlouvy, rozhodnutí Soudního dvora, právní doktrína (Kelsenova základní norma, Hartovo pravidlo uznání či právně-sociologické přístupy), jakož i právo mezinárodní a vnitrostátní. Pozornost byla věnována jak historickým dokumentům (Smlouva o Evropském společenství uhlí a oceli, Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství), tak na nich založeným koncepcím (doktrína svěřených pravomocí a zásada subsidiarity), jakož i neratifikované Smlouvě o Ústavě pro Evropu a právně nezávaznému Prohlášení č. 17 připojenému k Lisabonské smlouvě.

Kritickému zkoumání byla podrobena argumentace Soudního dvora v rozhodnutích, kterými vyvodil princip přednosti: *Van Gend en Loos*, *Costa*, *Internationale Handelsgesellschaft*, *Simmenthal*. Vzhledem k existujícím výhradám vůči použitým argumentům jsem se zaměřila na existující teoretické koncepce, které by uvedené nedostatky dokázaly překonat (zmíněné teorie *H. Kelsena*, *H. L. A. Harta* a dalších), jakož i na tvrzení opřená o obecné mezinárodní právo nebo naopak právo vnitrostátní.

Dospěla jsem k závěru, že vzhledem k tomu, že rozhodnutí Soudního dvora (pomineme-li jeho možnost vystupovat jako negativní evropský zákonodárce) nejsou prameny práva ve formálním smyslu, při absenci společného pojetí členských států a Soudního dvora nelze jednoznačně určit zdroj principu přednosti na základě některé z převažujících koncepcí. Všeobecně akceptovanou odpověď zatím nedává ani právní doktrína. Rovněž je nadále nezbytné při zkoumání principu přednosti zohledňovat i širší politicko-právní vývoj evropské integrace a jeho možné projevy v judikatuře Soudního dvora.

Ve druhé části disertační práce jsem se zaměřila na projevy principu přednosti, jak je judikoval Soudní dvůr a v převážné míře akceptovaly i členské státy, zejména národní soudy. Nejednotnost autorů píšicích o principu přednosti, na kterou jsem poukázala v úvodu této části, lze vysvětlit mimo jiné malým počtem rozhodnutí obsahujících věcnou argumentaci k principu přednosti. Vlastní zkoumání působnosti principu přednosti (věcné, prostorové, osobní a časové) dle mého názoru potvrdilo tvrzení, že se princip přednosti týká vztahu právních řádů jako takových, nikoli konkrétně identifikovatelných norem těchto právních řádů.

Důležité bylo i zjištění, že působnost principu přednosti je podle rozhodnutí Soudního dvora v některých případech užší než působnost evropského práva, tj. že z něj existují určité výjimky. Přes označení „*princip*“ se s principem přednosti totiž v literatuře zachází různě. Bylo proto nutné zkoumat vlastní povahu principu přednosti: zda se jedná o 1.) interpretační pravidlo, 2.) kolizní normu, 3.) derogační normu, 4.) právní princip (v pojetí *R. Alexyho*), 5.) esenciální vlastnost evropského práva představující obecné vyjádření vztahu evropského a národního práva, které přesahuje pojem právního principu. Domnívám se, že i když odhlédneme od výhod a nevýhod jednotlivých koncepcí, judikatuře Soudního dvora nejvíce odpovídá pojetí právního principu, který může být poměřován jinými kolidujícími principy.

Na tento závěr navázala třetí část věnovaná judikatuře ústavních soudů členských států. V ní totiž po několik desetiletí vykrytalizovaly společné výtky ústavních soudů proti absolutně chápanému principu přednosti (tzn., že by evropské právo mělo přednost před jakýmkoliv národním právem, včetně ústavního). V těchto výtkách je dle mého názoru možné spatřovat některé kolidující principy, proti nimž může být princip přednosti evropského práva poměřován.

Východiskem je spor o 1.) právní základ principu přednosti, který, jak jsem naznačila v první části, nemá jednoznačné řešení. Dále jde konkrétně o: 2.) výhrady ochrany základních práv a jiných hodnot zakotvených v národních ústavách, 3.) vnitrostátní meze možného přenosu pravomocí, 4.) princip svěřených pravomocí a dodržování mezí výkonu svěřených pravomocí, 5.) kompetenční kompetence a 6.) požadavek a priori kontroly tvorby evropského práva spojený principem demokratické legitimacy.

Ve zvláštní kapitole jsem se zaměřila i na rozhodovací činnost Ústavního soudu České republiky. Ten se v souvislosti s principem přednosti věnoval nejen otázce právního základu působení evropského práva, ale i dalším specifickým otázkám spojeným s normotvorbou (zejména transpozicí a implementací evropského práva) a aplikací evropského práva soudy a orgány moci výkonné.

Vzhledem k tomu, že národní soudy hrály významnou roli při akceptaci principu přednosti, a její zkoumání představuje aktuální předmět zájmu evropské právní vědy, samostatná kapitola se zabývá právními i mimoprávními faktory, které mohly mít vliv na postoj národních soudů. Mezi ně se řadí zejména 1.) posuny širšího interpretačního rámce v souvislosti s intenzitou evropské integrace, 2.) objektivní omezení, zejména institucionální faktory, 3.) subjektivní faktory na straně soudců, 4.) faktory na straně dalších relevantních aktérů, jako jsou další orgány veřejné moci, zejména národní parlamenty, různé zájmové skupiny, jednotlivci i právní doktrína.

Čtvrtá, závěrečná část disertační práce je v jejím úvodu opět orientována převážně právně teoreticky a zabývá se koncepcemi evropského právního pluralismu. Ty totiž dle mého názoru nejlépe reagují na nedostatky jiných pojetí, jak je na ně upozorněno v předchozích částech. V této části poukazují na historické, politické i myšlenkové souvislosti, které se projevíly v koncepcích stěžejních autorů. Pro demonstraci škály přístupů se podrobně věnuji původnímu pluralistickému modelu *N. MacCormicka*, kooperativnímu pluralismu *P. Kirchhofa*, teorii konstitucionalismu nad rámec státu *M. Kumma*, kontrapunktuálními principům *M. Madura* a neutrálnímu modelu ústavního pluralismu *N. Walkera*. Současně upozorňuji, že tito autoři nejsou ve svých důsledcích politicky neutrální, tedy tíhnou k více pro-federalistickým koncepcím anebo naopak k důsledkům dávajícím více za pravdu výhradám národních ústavních soudů, jak jsou uvedeny v části třetí.

Na kritické zhodnocení současných nových pluralistických teorií (především jejich vhodnosti a potřebnosti ve srovnání s „klasickými“ doktrínami konstitucionalismu) navazuje aplikaci jejich závěrů na činnost orgánů České republiky. Zejména se jedná o možnost národních parlamentů za specifických okolností přijmout národní úpravu v rozporu s evropským právem, možnost ovlivnění důsledků principu přednosti při tvorbě evropského práva, důsledky principu přednosti pro soudy a zejména pro orgány moci výkonné, které se ocitají v postavení „sluhy dvou pánů“, od něhož je požadována dvojí loajalita.

Na základě výše uvedeného dospívám k názoru, že úlohou právní vědy není být na poplach při první zmínce o evropském federalismu, ale ani jeho okázalé vítání. Úkolem má být snaha o co nejdůvěrnější analýzu situace *sine ira et studio* za pomoci instrumentů, které právní věda má (propracované teorie, pojmy, atd.). Výsledkem pak může být vyvození důsledků, které budou účelné pro fungování právních řádů *de lege lata* i *de lege ferenda*, ale při striktním odlišení těchto dvou situací.